

STARI ZEMLJOVIDI OTOKA CRESA

Izložbu *Stari zemljovidi otoka Cresa* organizirao je Centar za održivi razvoj – Ekopark Pernat u mjestu Lubenicama na otoku Cresu u razdoblju od 8. srpnja do 3. rujna 2000. Autorica je izložbe dr. sc. Mirela Slukan-Altić iz Zagreba.

Mirela Slukan-Altić doktorirala je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iz područja geografije. Zaposlena je u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu kao voditeljica kartografske zbirke. U znanstvenom radu posvetila se proučavanju starih zemljovida i povijesti kartografije. Voditeljica je projekta Ministarstva znanosti i tehnologije pod nazivom "Prva sustavna katastarska izmjera Hrvatske i Slavonije". Preko Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu suraduje na međunarodnim znanstvenim projektima. Do sada je postavila 2 samostalne izložbe: u povodu obljetnice Nacionalnog parka Mljet pod naslovom "Povijest kartografskog upoznavanja otoka Mljeta" te međunarodnu izložbu povodom 300. obljetnice potpisivanja mirovnog ugovora u Srijemskim Karlovcima nazvanu "Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma". Objavila je 20-ak znanstvenih radova.

Organizator izložbe, Centar za održivi razvoj – Ekopark Pernat provodi niz projekata na području Lubenica odnosno poluotoka Pernat na otoku Cresu. Njegov je cilj da integralnim pristupom promiče očuvanje autohtonog pučkoga graditeljstva, valorizaciju prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeđa, revitalizaciju lokalnoga gospodarstva, primjenu obnovljivih izvora energije, zaštitu okoliša, uređenje krajolika interpretacijom okoline te razvija i provodi projekte vezane za održivi otočni turizam.

Lubenice iz zraka.

Prof. dr. sc. Nikola Stražičić u pozivnici za izložbu vrlo je lijepo i jezgrovito opisao lubenički kraj:

"Lubeničko-pernatski kraj svojim poluotočnim oblikom zatvoren sa zapadne strane prostrani Creski zaljev, a svojim brdovitim izgledom, sa strmim primorskim padinama, kao i smještajem podalje glavne otočne prometnice, izdvaja se kao posebna mikroregija otoka Cresa. Jedno od najstarijih creskih naselja, s višemilenijskim kontinuitetom, su Lubenice

(liburnijska gradina, antička Hibernicia), smještene na hridi ponad veoma strme primorske padine po kojoj vodi vratolomna staza do obale u uvali Luka.

Važan dio aktivnosti Centra su povremene javne prezentacije izložbi i predavanja kao i vikend radionice, u cilju upoznavanja javnosti s prirodnim, kulturno-povijesnim i tradicionalnim značajkama otoka Cresa.

U okviru takvih nastojanja otvara se, za vrijeme manifestacije *Lubeničke večeri 2000*, i ova zanimljiva izložba pod naslovom *Stari zemljovidi otoka Cresa*, u zgradi nekadašnje osnovne škole u Lubenicama.

Izložba uključuje reprodukcije 23 stara zemljovida, od najstarijeg prikaza otoka Cresa na Ptolomejevoj karti Europe, koja potječe iz II. st. (sačuvana u kopiji iz XV. st.), i na Idrizijevoj karti svijeta iz XII. st., pa do prvoga katastarskog plana grada Cresa iz 1821, a popraćena je zanimljivim i sadržajnim komentarom autorice."

Izložba ima i vrlo lijep četverojezični (!) katalog na hrvatskom, talijanskom, njemačkom i engleskom jeziku, sa 75 stranica teksta i 8 ilustracija u boji na kvalitetnu sjajnu papiru. Posebno me ugodno iznenadila vrlo pristupačna cijena kataloga od samo 50 kuna.

Sadržaj kataloga na svakom od četiriju jezika je sljedeći:

Predgovor (napisao prof. dr. sc. Nikola Stražičić)

Uvod

1. Starogrčki tragovi
2. Antičko znanje o otoku Cresu i prvi kartografski prikazi otoka
3. Od doseljavanja Hrvata do uspostave prve mletačke vlasti
4. Otok Cres u okviru Mletačke Republike (1409-1797)
5. Cres u vrijeme francuske uprave (1805-1814)
6. Razdoblje druge austrijske uprave (1814-1918)

Povijest ide dalje...

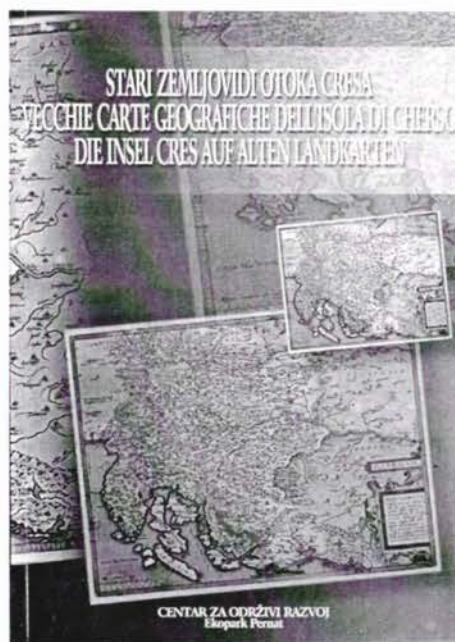
Katalog karata

Karte su obrađene kronološki, jednostavnim rečenicama. Iza naoko kontradiktornih podnaslova *Cres i Lošinj jedan otok* i *Cres se sastoji od tri otoka* stoji problematika manjkavih izvornika, što je problem i suvremene kartografije.

Autorica u uvodu kataloga ukratko na osobit način opisuje otok Cres:

"Otok Cres ima površinu 405,78 km², te uz susjedni Krk dva su najveća jadranska otoka. Naime, po najnovijim mjerenjima ova dva otoka imaju identičnu površinu, što predstavlja jedinstven slučaj u svijetu. (Križić, 1993). Po posljednjem popisu (1991) na njemu živi tek 3238 stanovnika ili 8 stanovnika po četvornom kilometru što ga svrstava među najrjeđe naseljene dijelove Hrvatske. Ovaj jedinstveni otok, pun suprotnosti i iznenađenja, zaokupljao je još po mnogo čemu pažnju i geografa i kartografa već od pradavnih vremena.

Od prvog pojavljivanja Cresa na zemljovidima do današnjih dana proteklo je više od osamnaest stoljeća. Tijekom toga vremena

Naslovna stranica kataloga

predodžba o njegovoj veličini i izgledu usavršavala se zajedno s geografskim upoznavanjem toga otoka kao i samim razvojem kartografske znanosti koja ga je prikazivala. Zemljovidima na kojima tijekom dva protekla tisućljeća nalazimo ime Cresa kao i imena njegovih naselja, vjerodostojni su svjedoci njegova višestoljetnog povijesnog i kulturnog kontinuiteta. Stari zemljovidima, koji su sami za sebe važan dio našeg kulturnog blaga, šalju jasnu poruku o potrebi zaštite prirodne i kulturne baštine ovoga otoka. Danas je naša pažnja ponovo usmjerena na ovaj čudesni otok. Ovo je priča o Cresu i njegovim stanovnicima ispričana starijim zemljovidima.”

U katalogu detaljno opisuje svaku kartu, a osobitu pozornost posvećuje toponimima – imenima na karti. Uz svaku kartu autorica je izradila njezin opis od oko pola kartice teksta, niti previše, niti premalo da bi posjetitelj sve pročitao. U neveliku prostoru nekadašnje osnovne škole izložene su sljedeće karte (bibliografski opisi sadržani u katalogu ovdje su izostavljeni):

1. NAJSTARIJI SAČUVANI PRIKAZ CRESA NA PTOLEMEJOVOJ V. KARTI EUROPE, Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia
2. OTOK CRES NA IDRIZIJEVOJ KARTI SVIJETA IZ 1154., Oxford, Bodleiana Uri 887.
3. CRES NA MLETAČKOM PORTULANU IZ 1472., Museo Correr, No. 5, Venezia
4. CRES NA MLETAČKOM PORTULANU IZ 1526., Pomorski muzej Sergej Mašera, Piran
5. MLETAČKI ZEMLJOVID HRVATSKIH ZEMALJA IZ 1563., Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia
6. OTOK CRES NA KARTI ILIRIKUMA IZ 1572., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, A.II.17
7. OTOK CRES NA MERCATOROVOM ZEMLJOVIDU IZ 1589., Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb, Kartografska zbirka, A-I-S
8. VEDUTA OSORA U JEDNOM OD NAJPOZNATIJIH MLETAČKIH IZOLARA IZ 1571., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, D.IX.40
9. VEDUTA CRESA U IZOLARU IZ 1584., Biblioteca Arcivescovile, Udine F-6-IV-6
10. PRVI PRIKAZ VRANSKOG JEZERA NA ZEMLJOVIDU S POČETKA 17. STOLJEĆA, Privatna kolekcija Maria Stocka, Trieste
11. OTOK CRES NA CANTELLIJEVOM ZEMLJOVIDU IZ 1690., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, A.II.22
12. CRESKO-OSORSKO OKRUŽJE NA CORONELLIJEVOM ZEMLJOVIDU IZ 1688., Državni arhiv Zadar / Biblioteca, A.II
13. PRVI REGIONALNI ZEMLJOVID CRESA I LOŠINJA IZ 1771., Sveučilišna knjižnica Zadar, Zbirka rijetkosti
14. CRES NA FRANCUSKOJ KARTI ILIRSKIH PROVINCIJA IZ 1812., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, E.XVI.22
15. CRES NA PREGLEDNOJ TOPOGRAFSKOJ KARTI IZ 1856., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, D.XIV.16
16. TOPOGRAFSKA KARTA CRESA U MJERILU 1:75000, Hrvatski državni arhiv – Zagreb, Kartografska zbirka, C.III.68
17. PRVI KATASTARSKI PLAN BELOG IZ 1821., Državni arhiv Split, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju
18. LUBENICE NA PRVOM KATASTARSKOM PLANU IZ 1821., Državni arhiv Split, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju
19. DRAGOZETIĆI NA PRVOM KATASTARSKOM PLANU IZ 1821., Državni arhiv Split, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju

kataloški broj 18, (katastarski plan Lubenica)

20. DRAGOZETIĆI NA KATASTARSKOM PLANU REAMBULACIJE IZ 1878., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, fond Državne geodetske uprave
21. FILOŽIĆI NA KATASTARSKOM PLANU REAMBULACIJE IZ 1878., Hrvatski državni arhiv – Zagreb, fond Državne geodetske uprave
22. ORLEC NA PRVOM KATASTARSKOM PLANU IZ 1821., Državni arhiv Split, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju
23. PRVI KATASTARSKI PLAN CRESA IZ 1821., Državni arhiv Split, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju

Posjetiocima koji ne poznaju dobro Cres dobro bi došla uz stare i suvremena topografska ili pomorska karta tog područja.

Same Lubenice imaju 40 stanovnika i čak 5 crkava! Smještene su na hridi visokoj 378 m, a osobito lijepo izgledaju u suton. Ispod hridi je strmi put prema prekrasnoj lubeničkoj plaži do koje se može doći iz grada Cresa ili Valuna brodićem, a oni bolje kondicije mogu se pješice spustiti iz Lubenica, do koje ima oko jedan sat hoda. Postoji i odvojak prema drugoj plaži, gdje se nalaze morske špilje Plave Grote.

Šteta što je izložba bila relativno slabo oglašena u gradu Cresu (jedan plakat u Gradskoj knjižnici Frana Petrića u Cresu i mogućnost kupnje kataloga u obližnjoj suvenirnici). Organizator Lubeničkih večeri nažalost nije naveo ni na plakatu ni na letku da se u sklopu Večeri održava i ova mala, ali lijepa izložba.

Poruku o izložbi poslao je Miljenko Lapaine prije ljeta svim članovima Sekcije za kartografiju koji imaju e-mail adresu. Zahvaljujući njemu, nastao je i ovaj prikaz.

Mirko Husak